

TÜRKİYE CUMHURİYETİ KÜLTÜR BAKANLIĞI
REPUBLIC OF TURKEY MINISTRY OF CULTURE

**İSTANBUL
FOUNDATION
FOR CULTURE
AND ARTS**

**İSTANBUL
KÜLTÜR
VE SANAT
VAKFI**

**ULUSLARARASI
İSTANBUL
MÜZİK FESTİVALİ**

**INTERNATIONAL
İSTANBUL
MUSIC FESTIVAL**

JUNE 15 HAZİRAN - JULY 12 TEMMUZ 1994

Avrupa Festivaller Birliği üyesi olan
Uluslararası İstanbul Müzik Festivali,
TC KÜLTÜR BAKANLIĞI ve
TC DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'nın
değerli işbirliği ve katkılarıyla
düzenlenmektedir.

The International Istanbul Music Festival,
a member of the European Festival Association,
is organised with the valued cooperation and contributions of
the MINISTRY OF CULTURE and
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS.

Programda değişiklik hakkı saklıdır.
Programmes subject to alteration.

DRESDEN FİLMARMONİ ORKESTRASI

THE DRESDEN PHILHARMONIC ORCHESTRA

MICHEL PLASSON, şef conductor

HILDEGARD BEHRENS

HILDEGARD BEHRENS, soprano

Richard Wagner (1813-1883)

Wesendonck Lied'leri Wesendonck Lieder

*Der Engel**Stebe still!**Im Treibhaus**Schmerzen**Träume**Richard Wagner*

Tristan ve Isolde Operası'ndan Prelüd ve Liebestod

Prelude and Liebestod from Tristan und Isolde

*Richard Wagner**"Dich, teure Halle, grüß ich wieder"*

Tannhäuser Operasından Elizabeth'in Aryası Elizabeth's Aria from Tannhäuser

Ara Intermission

Antonin Dvorak (1841-1904)

Senfoni No.9, Mi Minör Op.95 (Yeni Dünya'dan)

Symphony No.9 in E Minor Op.95 (From the New World)

*Adagio-Allegro molto**Largo**Scherzo. Molto vivace**Allegro con fuoco*

16.6.1994, Aya İrini Müzesi, 19.00 St. Irene Church, 7.00 pm

Mercedes-Benz Türk A.Ş.

ALMANYA
FEDERAL CUMHURİYETİ
DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI

TÜRK HAVA YOLLARI

*Katkılarından dolayı MERCEDES-BENZ TÜRK A.Ş. ve
ALMANYA FEDERAL CUMHURİYETİ DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI'na teşekkür ederiz.
We are grateful to MERCEDES-BENZ TÜRK A.Ş. and THE MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS
OF THE FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY for their contributions.
Topluluğun nakliyesi TÜRK HAVA YOLLARI A.O. tarafından sağlanmıştır.
Transportation by kind courtesy of TURKISH AIRLINES.*

■ 20. yüzyılın en büyük Wagner sopranolarından biri olan Hildegard Behrens, Freiburg'da hukuk öğrenimi gördüğü yıllarda sanat yaşamına aynı kentteki Bach korosunda söyleyerek başladı. Bir süre sonra hukuk fakültesini bırakarak şan öğrenimine karar verdi. 1972'de Freiburg Müzik Yüksek Okulu'ndan mezun oldu ve Düsseldorf Rhein operasındaki Opera Stüdyo'sunda çalışmaya başladı. 1974 yılından itibaren Zürih, Frankfurt ve New York operalarında konuk sanatçı olarak sahneye çıktı. 1977 yılında Salzburg Festivali'nde, Herbert von Karajan'ın yönettiği Richard Strauss'un Salome operasında baş rolü üstlendi ve sonraki birkaç yıl repertuarını R. Strauss üzerine yoğunlaştırdı. 1979 yılında Salzburg'da Strauss'un "Ariadne auf Naxos" (Ariadne Naksos'ta) operasında Ariadne, 1980'de yine Strauss'un "Die Frau Ohne Schatten" (Gölgesiz Kadın) operasında İmparatoriçe rolü ile ilk kez Paris'te sahneye çıktı. Çağımızın ünlü şeflerinden Maazel, Karajan, Plasson, Sawallisch'in yönetiminde New York Metropolitan, Münih ve Bayreuth gibi büyük opera sahnelerinde, özellikle Wagner'in Brünnhilde karakterini yorumlamada büyük başarı kazandı. Yorumlanmasının zorluğu ve uzun monologları ile ünlü ve dört operadan oluşan "Der Ring des Nibelungen" (Nibelungen'in Yüzüğü) dizisinin etkin karakteri olan Brünnhilde'yi günümüzde başarıyla söyleyen ender sanatçılardan biri olan Behrens, bu rolü 1989'da New York Metropolitan Operası'nda şef James Levine yönetiminde yorumladığında olağanüstü övgü topladı ve dakikalarca ayakta alkışlandı. Sanatçı bu büyük başarıdan sonra aynı rolü yine şef James Levine yönetiminde Deutsche Grammophone firması için CD yaptı. 1992 yılında Viyana Devlet Operası'nın yeni prodüksiyonunda bir kez daha Brünnhilde ile sahneye çıkan

Behrens yine aynı yıl, Ralf Weikert yönetimindeki Dresden Filarmoni Orkestrası'nın Atina'ya yaptığı turnede Strauss'un Elektra'sını başarıyla yorumladı.

■ Hildegard Behrens, who is considered as one of the best Wagner sopranos of the 20th century, started her musical career as a member of the Freiburg Bach Choir while studying as a law student in the same city. After a while she decided to leave the university to study singing and in 1972 she graduated from the Musikhochschule in Freiburg.

Immediately after graduation she joined the Opera Studio of the Rheinoper, Düsseldorf, and from 1974 she appeared as guest artist with opera companies in Zurich, Frankfurt and New York. In 1977 she sang the principal role in Strauss' Salome under Herbert von Karajan at the Salzburg Festival, and after this first success she was invited to appear with many famous opera companies: In 1979 she performed Ariadne in Strauss' "Adriadne auf Naxos" in Salzburg, and in 1980 she made her Paris debut as the Kaiserin in "Die Frau Ohne Schatten", in Bayreuth (1983 to 1986) as Brünnhilde, at the Metropolitan New York and at the Staatsoper Munich with such conductors as Maazel, Karajan, Plasson and Sawallisch.

Hildegard Behrens is today one of the rare sopranos who perform the role of Brünnhilde, the most impressive character of the "Ring des Nibelungen" famous for its difficult and long monologues. She was highly acclaimed

by the critics and audience when she performed the same role in 1989 at the New York Metropolitan under James Levine and made a CD, again with Levine, for the Deutsche Grammophone. In 1992 Hildegard Behrens once more performed Brünnhilde in the new production staged by the Wiener Staatsoper and the same year she successfully performed the title role in Richard Strauss' Elektra at the Athens Festival, during the tour by the Dresden Philharmonic Orchestra, conducted by Ralf Weikert.

DRESDEN FİLARMONİ ORKESTRASI

DRESDEN PHILHARMONIC ORCHESTRA

■ 120 yıldan fazla bir geçmişe sahip olan Dresden Filarmoni Orkestrası 1871 ve 1872'de St. Petersburg'da, 1879'da Varşova'da, 1883'de Amsterdam'da, 1907'de Danimarka ve İsveç'te, 1909'da Amerika'da konserler verdi. 1888-89 konser mevsiminde Çaykovski dördüncü senfonisini, Dvorak da beşinci senfonisini bu orkestra ile yönetti. Topluluk daha sonra Johannes Brahms, Hans von Bülow, Moritz Moszkowski, Emil Sauer, Joseph Joachim, Eugen d'Albert, Richard Strauss, Anton Rubinstein, Felix Mottl, Ferruccio Busoni, Sergei Rahmaninov, Arthur Schnabel, Pablo de Sarasate, Fritz Kreisler, Jacques Thibaud, Carl Flesch, Pablo Casals, Eugène Ysaye ve Maria Ivogrün, Lotte Lehmann, Sigrig Onegin ve Leo Slazak gibi sanatçılara eşlik etti.

1915'de Dresden Filarmoni Orkestrası adını alan topluluğun birinci şefliğini 1924-1929 yılları arasında Eduard Mörike yaptı. 1934'de atanan Hollandalı orkestra şefi Paul van Kempen orkestrayı dünya çapında üne kavuşturdu; bu arada Arthur Nikitsch, Siegfried Wagner, Max von Schillings, Fritz Busch, Erich Kleiber ve Hermann Scherchen konuk şef olarak orkestrayı yönetti. 1942'de Paul van Kempen'in istifasından sonra Dresden Filarmoni, 1944 yılında savaş nedeniyle dağılmasına kadar Otto Matzerath, Bernardino Molinari ve Carl Schuricht tarafından yönetildi. 13 Şubat 1945'de

Dresden'in bombalanması sırasında binasını, arşivini ve kütüphanesini kaybeden orkestra, bütün bu zorluklara karşın II. Dünya Savaşı'nın bitmesinden bir ay sonra yeniden konser vermeye başladı. 1947 yılında orkestranın sanat yönetmenliğine Heinz Bongartz getirildi ve bu görevde kaldığı 17 yıl boyunca arşivi yeniden derledi, orkestrayı eski yüksek sanat düzeyine kavuşturdu. Orkestrayı 1964-67 arasında önce Horst Förster, sonra da Kurt Masur yönetti. Bu göreve 1972'de Günther Herbig atandı; 1977-85 arasında da Herbert Kegel birinci şef oldu. 1986'dan beri Jörg-Peter Weigle tarafından yönetilen Dresden Filarmoni Orkestrasının sanat yönetmenliğine 1994'de Michel Plasson getirildi.

■ The Dresden Philharmonic orchestra was early in evidence as an ambassador of Dresden music culture abroad, with guest performances in St. Petersburg in 1879, Amsterdam in 1883, Denmark and Sweden in 1907 and America in 1909. Prominent conductors and soloists, working as guests of what was at first called the "Guild House Orchestra", promoted the rapid artistic rise of the orchestra. In the 1888/89 concert season Tchaikovsky conducted his fourth symphony and Dvorak his fifth with this orchestra. At that time Johannes Brahms, Hans von Bülow, Moritz Moszkowski, Emil Sauer, Joseph Joachim, Teresa Carreno, Eugen d'Albert, Richard Strauss, Anton Rubinstein, Felix Mottl, Ferruccio Busoni, Sergej Rachmaninov, Arthur Schnabel, Pablo de Sarasate, Fritz Kreisler, Jacques Thibaud, Carl Flesch, Pablo Casals, Eugene Ysaye and such singers as Maria Ivogrün, Lotte Lehmann, Sigrig Onegin, Leo Sleazk -to mention but a few names- were to be found performing with the orchestra. In 1915 the orchestra was officially named the "Dresden Philharmonic Orchestra". The chief conductor was Eduard Mörike (1924-1929) and in 1934 the Dutchman Paul van Kempen took over the orchestra and secured its worldwide reputation. Famous guest conductors such as Arthur Nikitsch, Siegfried Wagner, Max von Schillings, Fritz Busch, Erich Kleiber and Hermann

Scherchen appeared on the podium of the Dresden Philharmonic. After Paul van Kempen had been compelled to resign in 1942, Otto Matzerath, Bernardino Molinari and Carl Schuricht conducted the orchestra's concerts until the autumn of 1944 when the orchestra was disbanded due to the war.

The Dresden Philharmonic lost its home of many years as well as its archives and music library in the destruction of Dresden on February 13th, 1945. However, just one month after the end of World War Two, the Dresden Philharmonic was playing again. In 1947 Heinz Bongartz took over the artistic direction of the orchestra, a position he retained for seventeen years. Thanks to his active reconstruction work and to comprehensive state support the orchestra very quickly rose to new artistic heights.

From 1964 to 1967 Horst Förster and, after him, Kurt Masur -an artist of international reputation- were directors of the orchestra. In 1972 Günther Herbig assumed the role for five years before being succeeded by Herbert Kegel, who was the chief conductor from 1977 to 1985. Since 1986 the head position has been held by Jörg-Peter Weigle, and in 1994 Michel Plasson was appointed as Artistic Director.

Wagner: Wesendonck Lied'leri

1842'de tekrar yerleştiği Dresden'de orkestra yöneticisi ve besteci olarak ilk başarılarını kazanan Wagner, tutucu çevresinden bunalarak aşırı eğilimli bir derneğe katılmış, ancak 1849'daki ayaklanma sonucu kaçarak tutuklanmaktan kurtulmuştu. Birkaç kent dolaştıktan sonra -1836'da evlenmiş olduğu tiyatro artisti- eşi Minna Planer ile Zürich'e yerleşti, önemli makalelerini yazdı. Parasızlık nedeniyle Paris'te bir operasını kabul ettirmek için uğraştı; bunda başarı kazanamadı ama Jessie Lausset adlı kadınla ilişkisinden dolayı neredeyse eşinden ayrılacaktı. Sonunda onu affeden karısına geri döndü. Bu arada, 1852'de tanıştığı ve onu paraca destekleyen Otto Wesendonck adlı Düsseldorf'lu bir ipek tüccarının 1857

Nisanında davetini kabul ederek az bir ücret karşılığında, kent dışında yapımı halen süren büyük villanın bahçesindeki bir köşke taşındı.

44 yaşındaki Wagner Mayıs ayında "Parsifal"ın ilk taslaklarını yapmış, Ağustosta Siegfried'in ilk perdesini tamamlamış, 1 Ekimde de Tristan ve Isolde'ye başlamıştı. 18 Eylül günü tüccarın eşi Mathilde'ye Tristan ve Isolde'nin bitirdiği metnini götürdü. Sonradan şu satırları yazacaktı: "O gün, o saat yeniden doğdum... Harika bir kadın!". Bunu izleyen aylar Wagner'in belki de en mutlu dönemi olacaktı. 30 Kasım 1857'de de Otto Wesendonck'un 29 yaşındaki eşi Mathilde Wesendonck'un (1828-1902) beş şiirinden ilk olarak "Der Engel (Melek)", 5 Aralıkta "Träume (Düşler)", 17 Aralıkta "Schmerzen" (Acılar), 22 Şubat 1858'de "Stehe still" (Artık Dur) ve 1 Mayıs 1858'de de "Im Treibhaus"u (Serada) besteledi. 1858'de Wagner -bu arada sevgilisi de olan- Mathilde'ye "En soylu anlamda bir şair oldun!" diye yazmıştı ama, daha sonra onun yeteneği üzerinde ileri-geri konuşacaktı. Halbuki Träume adlı şiiri besteledikten sonra orkestra düzenlemesini de yapmış ve 23 Aralık 1857 günü Mathilde'ye doğum günü armağanı olarak, 28 müzikçiyle onun penceresinin altında seslendirmişti. Mathilde ile arasındaki ilişki nedeniyle, kendinden dört yaş büyük eşi Minna ile arası bozulan Wagner 1858'de Paris'e gitti. Aynı yılın Nisan ayında Minna, Wagner'in Mathilde'ye yazdığı bir mektubu yakaladı ve bunu bir suç unsuru olarak da kullandı. İki kadının arasının giderek açılması yüzünden sonunda Wagner, Asyl (Sığınak) adını verdiği köşkten 1858 Ağustosunda ayrılmak zorunda kaldı. Minna'dan da boşanmaya karar verdi, ama bunu yine de yapmadı. Bu yasak aşk beş şarkıdan başka, 1853'de piyano için bestelediği Mi bemol majör Album Sonata ve 1856'da tamamlanan Die Walküre operası prelüdünün Mathilde'ye ithaf edilmesine yol açacak; Tristan ve Isolde operasını da etkileyecekti. Mathilde Wesendonck'un diğer yazıları (şiirleri, kısa öyküleri ve oyunları) ise kendi yakın çevresi dışında başka kimseyi ilgilendirmeyecekti. Kendini Tristan

yerine koyan ve sevgilisi Mathilde'yi operanın kadın kahramanı Sieglinde ile özdeşleştiren Wagner, "Träume" adlı Lied'i ikinci perdedeki aşk düetinde değerlendirdi; "Im Treibhaus"u da üçüncü perde prelüdünde işledi. Besteci sonradan bu iki Lied'i Tristan ve Isolde'nin ön etüdüleri olarak niteleyecekti.

Bu beş Mathilde Wesendonck Lied'inin orkestra düzenlemesini de Wagner'in öğrencisi, orkestra şefi Felix Motl yaptı. O çağın karakteristik Wagner tınıları gözetilerek yapılan bu düzenlemelerden sonra, 1976'da yine bir Alman besteci, Hans Werner Henze bu kez Lied'lere tahta üfleme çalgılar, korno, arp ve yaylı çalgılardan oluşan orkestra için yeni bir eşlik yazdı. (Süre 24')

I. Melek

Çocukluk günlerimde
Derlerdi ki, melekler
Göklerin rahatını bırakıp ta
Güneşli yeryüzünü yeğlermiş.

Nerde bir kalp sızlansa,
Acısını dünyadan gizlese,
Nerde sessizce kanasa,
Gözyaşı seline kapılsa,

Gebet Yakardığı duasıyla
Yalnızca kurtuluş dilense,
Bir melek inermiş yeryüzüne
Onu nazikçe gökyüzüne yükseltmeğe.

Evet, bana da bir melek indi
Ve parlak kanatlarıyla
Ruhumu tüm acılardan uzak
Gökyüzüne götürmekte!

I. Der Engel

In der Kindheit frühen Tagen
Hört ich oft von Engeln sagen,
Die des Himmels hehre Wonne
Tauschen mit der Erden-sonne,

Dass, wo bang ein Herz in Sorgen
Schmachtet von der Welt verborgen,
Dass, wo still es will verbluten,
Und vergehn in Tränenfluten,

Dass, wo brünstig sein Gebet
Einzig um Erlösung fleht,
Da der Engel niederschwebt,
Und es sanft gen Himmel hebt.

Ja, es stieg auch mir ein Engel nieder,
Und auf leuchtendem Gefieder
Führt er, ferne jedem Schmerz,
Meinen Geist nun himmelwärts!

II. Artık Dur!

Zamanın gürleyerek, hızla dönen çarkı,
Sen ki sonsuzluğu ölçersin;
Yerküreyi çevreleyen,
Evrendeki ışıltılı küreler
Ebebi yaratılış, artık dur;
Yeter bu oluşum, bırak beni!

Doğurgan güç, tut kendini,
Sürekli yaratan temel düşünce!
Tutun nefesleri, dizginleyin dürtüleri,
Bir saniye olsun susun!
Atan nabızlar, durdurun vuruşlarınızı;
Bitsin arzunuzun sonsuz günü!
Tatlı, huzurlu bir umutkanlığın içinde
Tüm hazlarımın tadına varmak

isterim!

Göz göze hazla bakarken,
Ruh ruhla kaynaşırken;
Varlık varlıkta kendini bulurken,
Ve tüm umutlar sona ulaşırken,
Dudaklar hayretle suskunlaşır;
Ruhun artık tek arzusu bile kalmaz,
İnsan sonsuzluğun izini bulur bulmaz,
Ve ey kutsal Doğa, senin bilmeceni
çözer!

II. Stehe still!

Sausendes, brausendes Rad der Zeit,
Messer du der Ewigkeit;
Leuchtende Sphären im weiten All,
Die ihr umringt den Weltenball;
Urewige Schöpfung, halte doch ein,
Genug des Werdens, lass mich sein!

Halte an dich, zeugende Kraft,
Urgedanke, der ewig schafft!
Hemmet den Atem, stiller den Drang,
Schweigend nur eine Sekunde lang!
Schwellende Pulse, fesselt den Schlag;
Ende, des Wollens ew'ger Tag'
Dass in selig süßem Vergessen
Ich mög alle Wonne ermessen!

Wenn Auge in Auge wonnig trinken,
Seele ganz in Seele versinken;
Wesen in Wesen sich wiederfindet,
Und alles Hoffens Ende sich kündigt,
Die Lippe verstummt in staunendem
Schweigen,
Keinen Wunsch mehr will das Innre

zeugen:

Erkennt der Mensch des Ew'gen Spur,
Und löst dein Rätsel, heil'ge Natur!

III. Serada

Yüksek kavisli yaprak taşlar,
Zümrütten kubbe,
Uzak beldelerin çocukları
Söyleyin, sızlanmanız neden?

Sessizce dallarınızı eğersiniz,
Havaya şekiller çizersiniz;
Ve acıların sessiz tanıkları
Yükselin, tatlı kokular.

Arzu dolu hasretle
Uzatin kollarınızı,
Ve sarın çılgınca
Ürkütücü boşluğu.

Derdini bilirim, zavallı bitki;
Kaderimiz benzeşir,
Işık ve pırıltı sarsa da bizi,
Vatanımız burası değil!

Güneş bile mutlu
Günün boş aydınlığını terkedince;
Acı çeken bürünür,
Sessizliğin karanlık örtüsüne.

Sessizlik olunca, ürkek bir titreşim
Karanlık mekanı doldurur;
Ağır damlaları görürüm asılı
Yaprakların yeşil eteğinde.

III. Im Treibhaus

Hochgewölbte Blätterkronen,
Baldachine von Smaragd,
Kinder ihr aus fernen Zonen,
Saget mir, warum ihr klagt?

Schweigend neiget ihr die Zweige,
Malet Zeichen in die Luft,
Und der Leiden stummer Zeuge
Steiget aufwärts, süßer Duft.

Weit in sehndem Verlangen
Breitet ihr die Arme aus,
Und umschlinget wahnbefangen
Öder Leere nicht'gen Graus.

Wohl, ich weiss es, arme Pflanze;
Ein Geschicke teilen wir,
Ob umstrahlt von Licht und Glanze,
Unsre Heimat ist nicht hier!

Und wie froh die Sonne scheidet
Von des Tages leerem Schein,
Hüllet der, der wahrhaft leidet,
Sich in Schweigens Dunkel ein.

Stille wird's, ein säuselnd Weben
Füllet bang den dunklen Raum:
Schwere Tropfen seh ich schweben
An der Blätter grünem Saum.

IV. Acılar

Güneş, her akşam kızarır
Güzel gözlerin ağlamaktan;
Denizin yüzeyinde yıkanırken
Erken ölüm seni yakalar;

Yine de eski görkeminle yükselirsin,
Ve sabah uyandığında
Selamlarsın karanlık dünyayı
Gururlu bir kahraman gibi!

Ah, öyleyse sızlanmam neden,
Yüreğim nasıl ağırlaşıyor,
Güneş bile yüreğini yitirip
Batmak zorunda değil mi ki?

Ve ölüm yalnız yaşamı doğuruyorsa,
Yalnız acılar mutluluğu getiriyorsa,
Sana şükran duyayım, ey Doğa
Bu acıları verdiğin için bana.

IV. Schmerzen

Sonne, weinest jeden Abend
Dir die schönen Augen rot,
Wenn im Meeresspiegel badend
Dich erreicht der frühe Tod;
Doch erstehst in alter Pracht,
Glorie der düstren Welt,
Du am Morgen neu erwacht,
Wie ein stolzer Siegesheld!
Ach, wie sollte ich da klagen,
Wie, mein Herz, so schwer dich sehn,
Muss die Sonne selbst verzagen,
Muss die Sonne untergehn?

Und gebietet Tod nur Leben,
Geben Schmerzen Wonne nur;
O wie dank ich, dass gegeben
Solche Schmerzen mir Natur!

V. Düşler

Söyle, hangi harika düşler
Ruhumu sarmalar
Boş köpükler gibi
Hiçlikte kaybolmadan?

Düşler ki, her saat,
Her gün güzelleşerek çiçeklenir,
Ve gökyüzünden gelen haberlerle
Gönlümden geçip giderler!

Düşler ki, parlak ışıklarıyla
Ruhlara gömülürken,
Orada ebedi bir resim çizer:
Herşeyi unut, birini anımsa!

Düşler ki, bahar güneşi
Kardan uzanan çiçekleri
öpermişcesine
Hiç umulmadık bir hazla
Yeni günü selamlar,

Büyüyük çiçek açarlar,
Kokularını saçarlar hülyalı,
Göğsünde usulca solarlar
Ve çökerler sonra mezara.

V. Träume

Sag, welch wunderbare Träume
Halten meinen Sinn umfängen,
Dass sie nicht wie leere Schäume
Sind in ödes Nichts vergangen?

Träume, die in jeder Stunde,
Jedem Tage schöner blühen,
Und mit ihrer Himmelskunde
Selig durchs Gemüte ziehn!

Träume, die wie hehre Strahlen
In die Seele sich versenken,
Dort ein ewig Bild zu malen:
Allvergessen, Eingedenken!

Träume, wie wenn Frühlingssonne
Aus dem Schnee die Blüten küsst,
Dass zu nie geahnter Wonne
Sie der neue Tag begrüsst.

Dass sie wachsen, dass sie blühen,
Träumend spenden ihren Duft,
Sanft an deiner Brust verglühen,
Und dann sinken in die Gruft.

Wagner: Prelüd ve Liebestod

Wagner'in Zürih'te tüccar Wesendonck'un kendine tahsis ettiği villada onun parasal, karısı Mathilde'nin de manevi desteği ile yazmağa başladığı Tristan ve Isolde operasını 1859'da tamamlamış ve eser ilk kez 10 Haziran 1865'de Münih'te Hans von Bülow yönetiminde sahnelenmiştir. Ancak operanın ana hatlarını daha 1854'de tasarlayan Wagner, 16 Aralık 1854'de o zamanki en büyük dostu Liszt'e şu satırları yazıyordu: "Gerçek aşkı tatma mutluluğuna henüz erişemediğim için, bu rüyaların en güzeline bir anıt dikmek istiyorum; bunda, aşk başlangıçtan sona kadar doyuma ulaşacak. Kafamda Tristan ve Isolde'yi, bu en sade olduğu kadar en safkan müzik kompozisyonunu tasarladım. Sonda dalgalanacak olan kara bir bayrağı da, ölmek için üzerime örteceğim". Wagner o yıllarda ilgilendiği filozof Arthur Schopenhauer'in kendisinde uyandırdığı ciddi havanın, karamsarlığın etkisinde kalarak ruhsal bir idol belirlemişti: "Artık tek bir ümide inanıyorum: Uyku. O kadar derin bir uyku olacak ki, hayatın acılarının tümü bitecek".

Tristan ve Isolde'nin konusunu oluşturan efsane Kelt kaynaklıdır. 1210 yıllarında Gottfried von Strassburg'un eski Almanca ile kaleme aldığı ancak tamamlayamadığı öyküyü Wagner, H. Kurtz'un yeni Almancaya çevirmesiyle daha Dresden'de iken tanımış, ilgi duymuştu. G. von

Strassburg ise Fransız saz şairi Thomas'ın 1160'lardaki bir şiirinden esinlenmişti. Wagner şiiri -Mathilde Wesendonck ile gönül ilişkisinin yadsınamaz etkisiyle- 1837 Eylülünde tamamlamış, iki yıl sonra da önce Venedik'te, sonra da Lucerne'de bestelemeyi bitirmişti. Wagner, "Şimdiye kadar olan sanatımın doruk noktası" olarak tanımladığı operayı Baden Kontesi Luise'ye ithaf etmiş, Karlsruhe Saray Tiyatrosu'nda oynanacağını ummuştu. Ancak bu plan tutmadı ve opera Viyana'da 77 provadan sonra "Temsil edilmesi olanaksız" damgasını yedi. Ancak eser, Otto Wesendonck'tan sonra hamiliğini üstlenen Bavyera Kralı II. Ludwig sayesinde sahnelendi ve alkışlar yanında ısıklarla da karşılandı. Üç perdelik operanın ilk perdesi, bir Cornwall şövalyesi olan Tristan'ın gemisinde geçer. İrlandalı prenses Isolde, istememesine karşın Cornwall kralıyla evlenmeye götürülürken düşman olarak kabul ettiği Tristan'a aşık olur. Tristan da kıza aşiktir ama bundan korkar. Onlara içirilen bir iksir aşklarını sonsuzlaştırır. Cornwall sarayındaki ikinci perdede kralın, Isolde ile Tristan'ın aşklarını öğrenmesi üzerine Tristan kendisini ölümün kucığına, muhafızın kılıcının üstüne atar. Tristan'ın şatosunda geçen üçüncü perdede ise Tristan ölüm halindedir. Kendisine ulaşan haber üzerine Isolde sevgilisinin son nefesine yetişir. Bütün bunlara bir iksirin neden olduğunu öğrenen kral iki sevgiliyi affetmiş ama çok geç kalmıştır.

Eserin Prelüd'ü (Vorspiel) yaşanacak dramatik anlatımı bir özet biçiminde duyurur. Ağır tempoda hem tatlı, hem de acı anlar ustaca yansıtılır. Wagner Tristan Vorspiel'i ile, o zamana kadar olan eserlerine hiç benzemeyen yeni bir dil yaratmıştır. Aşkın yalnızca ölümden tümüyle gerçekleşebileceği ana fikrini, yarım seslerden (kromatik) oluşan ve tonal sistemi son sınırına kadar zorladığı müzikle yansıtan Wagner, böylece yeni müziğin eşliğine ulaşmıştı... Meistersinger von Nürnberg (Nürnberg'in Usta Şarkıcıları) ve Parsifal operaları prelüdlere olduğu gibi, Tristan ve Isolde operası prelüdü de tomurcuk

bir tema ile başlar ve bunun gelişmesiyle tüm operanın motifleri meydana çıkar. Başlangıcın dörtlü ses düzeninden oluşan "Özlem" teması bu nedenle müzik tarihinin en ünlü örneklerindedir ve 20. yüzyıl bestecileri tarafından büyük saygı görmüştür. Üç kez tekrarlanan ve daha sonra dev bir gelişime yönelen bu "Sonsuz Melodi" daima yeni tınılar olarak şekillenir, motifler oluşturur ve operanın devamında da başına buyruk olarak belirir. Ayrıca bu Prelüd La minör tonunda olmasına karşın, bir kez bile bu akor duyulmaz. Sona doğru dev bir kreşendo ile yükselerek zirvede üç temayı üst üste duyuran, sonra ani ve ürkütücü bir düşüşle oluşturulan sıkıntılı hava, perdenin açılışına ve Tristan'ın gemisinin görünüşüne hazırlar. Wagner sonradan bu Prelüd'e bir konser versiyonu hazırlamış ve son üç ölçüyü "Isolde'nin Ölümü"ne (Liebestod) bağlamıştır. (Süre 18')

III. Perdede Isolde, Tristan'ın ölümüyle düştüğü derin baygınlıktan uyanır; gözleri yalnızca Tristan'ı görmektedir. "Mild und Leise wie er lächelt" (Onun gülümseyişi gibi yumuşak ve hafif) diye başlayan ve sevgilisini öven şarkısını söyler. Tüm operanın kalbini oluşturan dört yarım sesli gelişimle oluşan özlem ve aşk motifleri burada da önem kazanır. Operanın başlangıcında bilmece gibi yansıyan tınılar finalde, romantizmin ruhunun bir temsilcisi gibi huzursuz yaşam ve ölüm, yakınlık ve uzaklık, aydınlık ve karanlık sorunlarına çözüm getirmeden sona ulaşır. Bu "Aşk Ölümü" bölümü de Prelüd'de olduğu gibi gelişir ve özlem dolu kromatik çıkışla son bulur. Prelüd'ün giriş motifi son kez duyulur ve sonsuza ulaşan Si majör akorda çözülür. Gerçekten de bu ünlü final sahnesi, insan sesi olmadan da -Isolde'nin aryası yerine-tümüyle sadece orkestra yorumu ile de çok başarılıdır. Çünkü orkestrasyonu ayrıntılı olduğu kadar renkli ve ışıltılıdır da... Bu nedenle dinleyicinin fantezisinde, aşkla dünyevi arzuların aşılması gibi bir sanat rüyası gerçekleşir. (Süre 7'18")

Wagner: Elizabeth'in Aryası

Wagner, konusu 13. yüzyılda

Almanya'da geçen üç perdelik Tannhäuser operasını Dresden'de orkestra yöneticisi olarak çalıştığı 1843-45 yılları arasında bestelemiş ve eser ilk kez 19 Ekim 1845'de bu kentte sahnelenmişti. Wagner bu operasında iki ayrı efsaneden yararlanmış; 16. yüzyıldan kalan Tannhäuser'in eski halk şarkısı ile 13. yüzyıla ait "Wartburg'ta Şarkıcıların Savaşı" adlı şiirleri değerlendirmiştir. Tarihteki asıl Tannhäuser (ya da asıl adıyla Danheuser) Alp dağları yöresinde doğmuş, 15 yaşında evden kaçarak haçlı seferlerine katılmış, Avusturya'da II. Friedrich'in sarayında görev almış, sonra bir maceracı olarak bilinmeyen bir yerde ve zamanda ölmüş, böylece hayatı da bir aşk şarkısına konu olmuştur.

Wagner Tannhäuser'de ana fikir olarak saf ve kutsal aşk ile lanetlenmiş aşk - şehvet- arasındaki çatışmayı sergiler. Burada kutsal duyguların temsilcisi Thüringen Derebeyi Hermann'ın yeğeni Elizabeth, şehvetin temsilcisi ise Aşk Tanrıçası Venüs'tür. Birbirine zıt bu iki kadın arasında bocalayarak vicdanıyla mücadele eden ise, saz şairi Tannhäuser'dir. I. Perdenin ilk sahnesinde Tannhäuser Venüs'ün büyüüne kapılmıştır. İkinci sahnede ise ünlü hacılar korosu sahnelenir. Bu arada Tannhäuser mutlu bir kır sahnesinde büyüden kurtulmuş, dua ederken şarkıcı şövalyelere rastlar ve onlardan Elizabeth'in kendi yokluğunda Wartburg şarkı yarışmalarına gelmediğini öğrenerek duygulanır; onlara katılır. II. Perde Wartburg şatosundaki büyük tören salonunda geçer. Sevgilisi Tannhäuser'in dönüşünden mutlu olan Elizabeth görkemli salona girer. Onun Tanrıça Venüs'ün yer altındaki şehvet dünyasından, Venüsberg'ten geldiğini bilmemektedir. Onu beklerken ünlü aryasını söyler: "Dich, teure Halle, grüss ich wieder" (Ey değerli salon, seni tekrar selamlıyorum); "Sende onun şarkıları tekrar canlanır ve beni ürkütücü rüyadan uyandırır!". (Süre 5')

Dvorak: Senfoni No.9

1892 yılında şöhretinin zirvesinde olan Çek besteci Antonin Dvorak,

Amerika'dan gelen ve para bakımından çok parlak bir öneriyi geri çevirmeyerek New York'lu müziksever Mrs. Jeanette Thurber'in National Conservatory adlı özel konservatuarının yöneticiliğini kabul etti.

Yeni dünyada Dvorak'ın ilgisini çeken birçok şey yanında, onu rahatsız eden de Amerikalıların kendi öz müziklerini değerlendirmemeleri, Avrupa'ya özenmeleri idi. Dvorak öğrencilerine zenci ve kızıl derili müziğini incelemelerini öneriyordu. Üç yıla yakın bir süre Amerika'da kalan ve 9. Senfoni'sini orada besteleyen Dvorak, bu eserinde Amerikan halk ezgilerini kullanmadığını, ancak onların karakteristik yönlerini inceleyerek müzikal şekiller oluşturduğunu; özellikle kendi özgün temalarını çağdaş ritm, armoni, kontrpuan tekniğinin bütün olanaklarıyla geliştirip, orkestral renklerle işleyerek senfonisini yarattığını söyler.

15 Aralık 1893'de Anton Seidl yönetimindeki New York Filarmoni Orkestrası tarafından ilk kez seslendirilen esere besteci "Yeni Dünyadan İzlenimler ve Selamlar" başlığını vermişti. "Dvorak eserinde belki zenci spiritüallerini veya kızıl derili ezgilerini kullanmamıştı ama, o kadar ustaca ve otantik çalışmıştı ki Amerikalılar bile kendi melodilerini duyduklarına inanıyorlardı" der müzik yazarı David Ewen. Bu nedenle de eser, NBC şirketinin yaptığı bir dinleyici anketinde Amerika'da en sevilen senfoni olarak seçildi. 2/4'lük ölçüde ve Mi minör tondaki I. Bölümde (Adagio-Allegro molto), klasik sonat formu (Ana tema-yan tema-ikinci tema ve gelişimi-tekrar ve Coda) Beethoven veya Brahms'ın yaptığı gibi, aynen uygulanır. 23 ölçü süren ağır (Adagio) giriş ana temaya hazırlıktır. Ustaca gelişen düşünceli bir motif viyolonselde hafif sesle başlayıp flüte geçer. Tüm orkestra birden çok güçlü (fortissimo) şekilde girer (Allegro molto). Önce kornlarda parlak biçimde, sonra da klarnet ve fagotlarda çınlayan ana tema sergilenir. Daha sonra flüt ve obualarda yansıtılan yan tema, spiritüallerin tipik yapı özellikleriyle "Swing long, sweet chariot"a benzeyen, özlem dolu bir

dans havasıdır. İkinci tema ise flütün duyurduğu ve Sol majör tona kayan bir kızıl derili ezgisidir.

4/4'lük ölçüdeki 2. Bölüm (Largo) Re bemol majör tonda başlar. Bu bölümde, Amerikalı şair Henry W. Longfellow'un bir kızıl derili efsanesini canlandıran "Hiawatha'nın Şarkısı" adlı şiirinden esinlenilmiştir: Kızıl derili reisi Hiawatha, kötü ruhları kovmak için genç bir kadını her yıl, çağlayana atarak kurban eder. Minnehaha (Gülen Su) kocasına engel olmak için kendini sulara atar ve parçalanır. O günden itibaren de Minneapolis'teki bu çağlayan onun adını taşımaktadır. Bu hüznü olay, girişteki üfleme çalgılar koralinden sonra İngiliz kornosunun pentatonik ve acıklı ezgisiyle canlandırılır. Dvorak bu bölüme "Efsane" başlığını vermiştir. Bu ezginin düzenlemesi daha sonra "Preri Şarkısı" adıyla hafif müzik parçası olarak ün kazanmıştır.

3/4'lük ölçüde ve Mi minör tondaki 3. Bölüm (Molto vivace) üçgen (triangel) ve sert akorlarla başlayan ilkel vahşilikte bir Scherzo'dur. Dvorak bölümün ana temasını, yazmayı tasarladığı Hiawatha operasındaki kızıl derili dansı olarak düşünmüştü. Bu çılgın dansı vals şeklindeki iki Trio, vatana selam yollar gibi izler: Önce tahta üflemlerle duyurulan melankolik Mi majör tondaki bölme, sonra da canlı bir Bohemya dansı. Bu Trio bölümünü Longfellow şöyle tanımlar: "Sanki bir Bohemya kır lokantasına, Schubert ile birlikte konuk olduk".

4/4'lük ölçüdeki 4. Bölüm (Allegro con fuoco) yine Mi minör tondadır. Kısa girişi, trompet ve kornların tutkulu biçimde duyurduğu "Yeni Dünya" teması izler. Bu fanfarlı ve ilkel marş temasını klarnet bir Bohemya ezgisiyle cevaplar; buna flüt ve kemanların neşeli polkası da katılır. Dvorak burada birinci bölümün bazı temalarını kullanmıştır: Bu temalar eski ve yeni dünyanın simgeleri olarak sergilenir. Besteci böylece her iki dünya ile de ilişki içinde kalmayı düşünür gibidir. (Süre 45')